

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЯЦИШИН Наталія Пилипівна

УДК 371.126 (410)«19»

**ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ВЧИТЕЛІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ
(90-І РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01- Теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

КИЇВ -1998

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі іноземних мов гуманітарних дисциплін Волинського державного університету імені Лесі Українки, Міністерство освіти України.

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович,
Державна академія керівних кадрів освіти,
проректор

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор
Кичук Надія Василівна,
Ізмаїльський державний педагогічний
інститут, декан факультету підготовки
вчителів початкових класів;

- кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник
Пуховська Людмила Прокопівна,
Інститут педагогіки і психології
професійної освіти АПН України,
старший науковий співробітник
лабораторії педагогічної освіти

Провідна установа - Київський університет імені Тараса Шевченка,
кафедра педагогіки, Міністерство освіти України, м. Київ.

Захист відбудеться “24” листопада 1998 р. о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (252601, м. Київ, вул. Пирогова,9).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (252601, м. Київ, вул. Пирогова,9).

Автореферат розісланий “8” жовтня 1998 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Рудницька О.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Україна сьогодні вийшла на новий етап утвердження незалежності - етап конструктивної роботи. У зв'язку з цим актуальності набувають питання гуманітарної освіти, і, зокрема, підготовки вчительських кадрів. Однією з найважливіших проблем перехідного періоду є поліпшення якості професійної підготовки фахівців, забезпечення її всебічного розвитку, єдності національного і загальнокультурного компонентів. У зв'язку з цим істотне значення мають відродження, оновлення і вдосконалення підготовки вчителів і викладачів, урахування і ефективне застосування вітчизняного педагогічного спадку й досвіду, а також інноваційної практики педагогічної освіти розвинених країн світу. Значний інтерес, відповідно, становить і організація педагогічної освіти у Великій Британії з її багатотисячними традиціями.

Актуальність та доцільність дослідження визначається цілим рядом обставин. Перед педагогічною системою України гостро постало питання вдосконалення підготовки педагогічних кадрів. Поряд з використанням усього кращого з вітчизняної педагогічної спадщини, важливого значення набуває і запозичення та впровадження сучасних передових зарубіжних інноваційних педагогічних технологій, зокрема британських. Поєднання надбань педагогічної науки і закордонного досвіду, удосконалення власних знахідок і запозичення вдалих інновацій ми вважаємо перспективним шляхом для успішного оновлення усієї системи підготовки вчителів України. Спеціальне науково-обґрунтоване порівняльне дослідження, проведене за визначеними критеріями та методикою, дасть відповідь на конкретні питання організації, змісту і побудови навчального процесу. _

Об'єктом дослідження є система педагогічної освіти Великої Британії у 90-і роки ХХ століття. Проаналізовано становлення і розвиток системи підготовки вчительських кадрів Великої Британії з моменту її зародження до сьогодення; висвітлено роль державного регулювання процесу підготовки вчителів; показано інноваційні форми освіти Великої Британії на сучасному етапі її розвитку.

Предметом дослідження визначено розвиток і удосконалення професійно-педагогічної підготовки вчителів у Великій Британії (90-і

роки XX століття).

Мета дослідження - комплексна наукова розробка проблеми професійно-педагогічної підготовки вчителів у Великій Британії (90-і роки XX століття).

Важливість проблеми на даному етапі для вітчизняної педагогіки спонукає до систематизації досвіду підготовки вчителів у Великій Британії (як і інших зарубіжних країн) з метою використання високопродуктивних і якісних методів навчання в практиці вищої школи України.

Мета досягалася на двох рівнях :

- теоретичне поглиблене обґрунтування проблеми сутності професійно-педагогічної підготовки вчителів на базі нових джерел і сучасної зарубіжної та вітчизняної літератури;

- поповнення практики підготовки національних вчительських кадрів України позитивним і високоефективним досвідом за рахунок програмного і навчального матеріалу вузів Великої Британії.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися **завдання:**

- *дослідити* генезу, історичні традиції педагогічної освіти Великої Британії та сучасний стан розвитку і вдосконалення професійно-педагогічної підготовки британських учителів;

- *висвітлити* зміст і основні напрямки державного регулювання процесу підготовки вчителів, діяльність освітніх закладів і установ по підготовці педагогічних кадрів, зміст інноваційних форм британської системи освіти;

- *розкрити* особливості формування системи перепідготовки та підвищення кваліфікації професійного рівня британських учителів, процес розвитку українсько-британських освітніх зв'язків на сучасному етапі;

- *запропонувати* практичні рекомендації щодо використання британського досвіду в практиці підготовки і перепідготовки вчительських кадрів України.

Хронологічні рамки дослідження становлять 90-і роки XX ст. Така хронологія зумовлена часом проведення реформи вищої педагогічної освіти та її станом на сучасному етапі. Для логічного обґрунтування стану і перспектив розвитку освіти Великої Британії в дисертації проведено ретроспекцію, починаючи з XVI століття.

Територіальні межі дослідження охоплюють Велику Британію (Об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) та Україну.

Методологічною основою дослідження є сучасна система порівняльного аналізу подій і явищ у сфері освіти в динаміці її розвитку. Застосування структурно-функціонального підходу дозволило показати особливості системи підготовки британського вчителя по вертикалі:

зверху (тобто від державного регулювання процесом освіти) - донизу (участі в ньому регіональних органів влади, науковців, окремих представників освіти тощо). Засобами

компаративного методу проведено зіставлення з метою виявлення кращих зразків і варіантів організації цієї важливої роботи.

У процесі дослідження застосовано **методи**: предметно-хронологічний, ретроспекції, теоретичного узагальнення, аналізу наукових та методичних джерел.

Джерельна база дисертації. При написанні дисертації були вивчені і використані різноманітні за характером, походженням, нормою та змістом опубліковані й неопубліковані матеріали як зарубіжної, так і вітчизняної літератури.

Серед опублікованих документів у роботі використані: Закон про реформу освіти 1988 року¹, Закон про подальшу та вищу освіту², Закони про освіту 1993³ і 1994⁴ рр., ряд видань урядової Білої книги⁵.

Значний науковий інтерес становлять доповіді комітетів, звіти та вказівки урядових комісій, Інспекторату Її Величності⁶, а також циркуляри Міністерства освіти та праці стосовно різноманітних аспектів досліджуваної теми⁷.

Велику кількість важливої інформації почерпнуто з матеріалів Британської ради, її інформаційного центру та бібліотек.

Для повного і ґрунтовного висвітлення проблем, піднятих в дисертаційному дослідженні, автором налагоджено ділове листування з Агентством підготовки вчителів та Департаментом освіти і праці Великої Британії, звідки надіслано багато цінних документів і матеріалів.

Важливим джерелом є поточні матеріали Ради Європи. Це, головним чином, доповіді та звіти конференцій.

У процесі дослідження використані матеріали поточного архіву Міністерства освіти України (Управління міжнародних зв'язків), що містять інформацію про стосунки наукових установ, взаємні стажування між освітянами двох країн.

¹ *Education Reform Act 1988.- HMSO, 1988.*

² *The Further and Higher Education Act.- L., 1992.*

³ *The Education Act.- L., 1993.*

⁴ *The Education Act.- L., 1994.*

⁵ *White Paper : Choice and Diversity. A New Framework for Schools, HMSO, 1992.*

⁶ *Policy to Practice.- Department of Education and Science, 1989; Education Observed, Special Needs Issued HMI, HMSO, 1990; Policy Model. A Guide to Developing and Implementing European Dimension Policies in LEAs, Schools and Colleges.- Department for Education , 1992; DES. Teacher Education and Training. A Report by a Committee of Inquiry Appointed by the Secretary of State for Education and Science under the chairmanship of Lord James of Rusholme.- L.: HMSO , 1970; DES. School-Based Initial Teacher Training. A Report by HMI.- L.: HMSO, 1991; Learning to Succeed. A Radical Look at Education Today and a Strategy for the Future. Report of the National Commission on Education.- L., 1993 ma in.*

⁷ *Initial Teacher Training. Approval of Courses. Circular 24/89.-L.:DES,1989; DES. Initial Teacher Training. Circular 9/92.- L.: HMSO, 1992; Teaching:High Status.High Standards.Circular 10/97.-L.:DfEE,1997 ma in.*

Для повноти розкриття теми широко використані періодичні видання : матеріали 22 найменувань наукових журналів і 10 газет, що видаються в Україні, Великій Британії, США, Росії.

Така джерельна база дала можливість автору розв'язати поставлені завдання, всебічно висвітлити різноманітні аспекти професійно-педагогічної підготовки вчителів у Великій Британії у 90-і роки ХХ століття.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному системному підході до проблеми професійно-педагогічної підготовки вчителя у Великій Британії. Вперше зроблено спробу поглибленого аналізу особливостей системи підготовки вчительських кадрів у Великій Британії, виділено ключові моменти підготовки з метою їх можливого залучення у процесі реформування вищої школи України. Визначено основний зміст та пріоритетні напрямки державного регулювання системи підготовки вчителів, охарактеризовано інноваційні форми освіти (“медіа”, наукова, екологічна, ”піс”, інтеркультурна).

Теоретична значимість роботи. Проаналізовано основні напрямки професійно-педагогічної підготовки вчителів у Великій Британії у 90-і роки ХХ століття, висвітлено її різноманітні аспекти та інноваційні форми освіти, що сприяє подальшому вивченню означеної проблеми.

Практичне значення роботи:

- матеріали дисертації та висновки можуть бути використані для порівняльного аналізу загальних і локальних проблем вищої школи України та їх вирішення у перспективі з метою наближення до європейських і світових освітніх стандартів;

- вивчення функцій вищої школи Британії дозволяє уточнити основні компоненти реформування вищої школи України, обрати оптимальний варіант адаптації цієї реформи до традиційних західних систем підготовки вчителя (на прикладі Великої Британії);

- одержані результати можуть використовуватись у вузах гуманітарного профілю при вивченні відповідних тем, розробці спецкурсів, при підготовці менеджерів- країнознавців, менеджерів освіти, а також викладачами вузів, студентами, вчителями, усіма, хто зацікавлений у підвищенні ефективності вищої педагогічної освіти в Україні, підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів.

Особистий внесок дисертанта.

Вперше зроблено спробу узагальнення матеріалів з проблеми розвитку і вдосконалення професійно-педагогічної підготовки вчителів Великої Британії (90-і роки ХХ століття) з метою впровадження найефективніших та найоптимальніших елементів в практику педагогічної освіти України в період її формування та

адаптації до кращих традицій західних систем педагогічної освіти.

Апробація та впровадження результатів дослідження.

Дисертація обговорена і схвалена на засіданні кафедри педагогіки Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Основні положення дисертаційного дослідження викладені в наукових публікаціях автора, а також у доповідях на міжнародних конференціях “Лексикографічні та методичні концепції викладання чужоземних мов у вищому навчальному закладі” (Львів, 1994 р., 1996 р.), “Порівняльний аналіз сучасних систем вищої освіти в реформуванні вищої школи України” (Київ, 1996 р.), на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні” (Київ, 1996 р.), на звітних конференціях професорсько-викладацького складу і студентів Волинського державного університету ім. Лесі Українки (Луцьк, 1994р., 1995р., 1996 р.) та на звітній науковій конференції “Післядипломна освіта керівних і педагогічних кадрів: проблеми розвитку” (Київ, 1996 р.).

З теми дослідження опубліковано 14 праць.

Вірогідність та наукова обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження забезпечується чіткими методолого-теоретичними позиціями, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, що є адекватними предмету, меті й завданням роботи, системним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалів.

На захист виносяться:

Сучасна система педагогічної освіти Великої Британії склалась в процесі історичного розвитку держави. В різні історичні проміжки часу вона в основному відповідала вимогам, які ставило до неї англійське суспільство.

На функціонування і розвиток сучасної педагогічної освіти Великої Британії безпосередній вплив справляє стабільне соціально-економічне і політичне становище країни.

Відчутна серйозна зацікавленість владних структур Великої Британії у всебічній підтримці освіти і освітянських кадрів в інтересах держави і суспільства в цілому.

У процесі розвитку в системі підготовки педагогічних кадрів визначились організаційні структури, які безпосередньо здійснюють цей процес. Їх робота є дієвою, ефективною і цілеспрямованою.

Система англійських вищих і спеціальних навчальних закладів в цілому забезпечує потреби і відповідний кваліфікаційний рівень підготовки педагогічних кадрів.

Педагогічна освіта Великобританії у 90-і роки швидко інтегрується у загальноєвропейський освітній простір, уніфікуючи

програми підготовки вчительських кадрів.

Підготовка спеціалістів у галузі освіти і педагогіки у Великій Британії має великий позитивний досвід, сучасний привабливий імідж та оптимістичні перспективи, тому може бути використана в практиці реформування педагогічних кадрів України відповідно до нових потреб часу.

За структурою дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел і літератури (296 позицій), додатків (9). Обсяг рукопису 180 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтована актуальність та доцільність теми, визначені предмет і об'єкт дослідження, хронологічні межі, сформульовані мета та основні завдання, проаналізовано джерельну базу, вказано на наукову новизну, практичне і теоретичне значення дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** “Ретроспектива педагогічної освіти Великої Британії”, який складається з двох параграфів, розглянуто історичні традиції педагогічної освіти Великої Британії з моменту її зародження (з XVI століття). Аналізуючи ретроспективу підготовки вчительських кадрів у Великій Британії, відзначено, що на стадії свого становлення головним мотивом освіти був релігійний. Духовенство визначало обсяг, зміст і форми навчання. Це дещо звужувало рамки освіти, робило її догматичною, і в певній мірі, відірваною від життя.

Якісні зрушення у підготовці вчительських кадрів Великої Британії сталися протягом XVII-XVIII століття. Як альтернатива релігійній освіті з'являється і доводить все більшу необхідність світська освіта. А це, в свою чергу, вимагало підготовлених людей, здатних мислити і працювати відповідно до постановки нових завдань. Вплив релігії на освіту зменшується, проте продовжує існувати.

Як свідчить аналіз, цілеспрямована підготовка вчительських кадрів у Великій Британії розпочалась дещо пізніше, ніж у інших європейських країнах. Пов'язано це з невдалими експериментами так званих “моніторних шкіл”, які довели на практиці свою неефективність.

З прийняттям у 1870 році першого закону про освіту розв'язання проблем підготовки вчителів стало завданням педагогічних коледжів, які мали великий вплив на розвиток системи підготовки вчителів.

Акт Батлера (1944 р.) сприяв об'єднанню всіх закладів по підготовці

вчителів та встановленню між цими закладами тісних взаємозв'язків. Це значно покращило рівень фахової підготовки англійського вчителя.

Науково-технічна революція внесла до системи підготовки вчительських кадрів Великої Британії відповідні зміни у вигляді ступеневої підготовки спеціалістів, що мала два послідовних етапи: I - загальна та спеціальна освіта, II - педагогічно-професійна.

Головною ланкою реформування шкільної освіти у другій половині 80-х років стало вдосконалення рівня середньої освіти шляхом запровадження освітніх стандартів. На зміну децентралізації прийшла чітка ієрархічна побудова підготовки вчителів і учнів.

В цілому ж, історична ретроспекція педагогічної освіти Великобританії дозволяє констатувати, що ця важлива суспільна сфера, в основному, відповідала запитам англійського суспільства в різні проміжки часу. Педагогічна освіта постійно удосконалювалась, адекватно реагуючи на політичні, соціально-економічні та культурно-релігійні зміни в житті Великобританії. Система підготовки вчителів у кінцевому підсумку забезпечила той контингент педагогів, які вивели англійську освіту на європейський і світовий рівень.

У другому параграфі зроблено психолого-педагогічний аналіз літератури з досліджуваної проблеми. Зокрема, відзначається, що досягнення у сфері британської освіти привертали увагу багатьох науковців. Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури свідчить, що фахівців-дослідників найбільш цікавили проблеми професійно-педагогічної та теоретичної підготовки британського вчителя, яка постійно вдосконалювалась в залежності від потреб та змін у суспільстві. Саме цей напрямок плідно досліджували видатні англійські вчені-педагоги В. Стефенз та Д. Вінсент, Д.Пурвіз, С.Маріот, Б. Сімон, С.Хароп¹. Т.Келлі є автором об'ємної праці "Історія освіти Великої Британії: від середніх віків до XX століття"².

Стан підготовки вчителів у Великій Британії вивчали видатні педагоги Г.Бел, Р.Александр.

Проблеми підготовки вчителів-предметників (англійської мови) досліджували А.Ховат, Р.Протероу та Д. Аткінсон³.

¹ *Stefens W. B. Education, Literacy and Society, 1830-70. The geography of diversity in provincial England.- Manchester University Press, 1987 ma in.*

² *Kelly T. A History of Adult Education in Great Britain. From the Middle ages to the twentieth century.- Liverpool University Press, 1992.- 425 p.*

³ *Howatt A.P. A History of English Language Teaching.- Oxford University Press, 1994; Proterough R., Atkinson J. The making of English Teachers.- Open University Press, 1991.*

Теоретичні проблеми, цілі, структуру навчального плану розробляли Т.Холінз, П.Реншоу,Б.Бернштейн, Д.Лінч, П.Херст, Р.Принг, Д.Фултон,

Р.Брукс, Д.Горбут.¹

Філософію педагогіки вивчали Р.Діарден, Р.Пітерс, П.Херст.²

Проблемам змісту освіти та професійно-педагогічної підготовки вчителів у навчальному процесі університетських курсів присвятили свої дослідження Р.Александр та Д.Віттейкер, які проводились ними у 1980-х роках. Результати були представлені в узагальнюючій праці “Розвиток однорідних курсів вдосконалення”.³

Ряд досліджень з питань організації та змісту педагогічної практики проведено відомим англійським педагогом Е.Коуп. У своїй праці “Шкільна практика як складова частина педагогічної освіти”⁴ Е.Коуп сформулювала основні завдання педагогічної практики. Завданням організації та проведення підпрактики в школах присвятили свої праці А.Поллард та С.Тан, Т.Галміер та Г.Попплтон, Д.Лінч, Е.Рагг, Е. Стоунз та С. Моріс.⁵

Проблема професіоналізму вчителя, наукові досягнення в галузі професійно-педагогічної підготовки вчителів знайшли відображення в роботах Р.Кілі, Р.Драйвера, Дж.Ліга, Р.Мілара та П.Скота.⁶

Слід відзначити, що англійський уряд ніколи не залишався осторонь від вирішення проблем підготовки вчительських кадрів. Про це свідчать численні урядові документи, доповіді державних комітетів по перевірці чи вдосконаленню системи освіти педагогів, циркуляри, постанови, рішення дослідницьких груп, дослідження комісії, створеної Інспекторатом Її Величності по перевірці шкіл та виявленні рівня підготовленості майбутніх учителів.

Відзначаючи доробок англійських педагогів, слід сказати і про дослідження вітчизняних учених із різноманітних проблем професійно-педагогічної підготовки вчителів у зарубіжних країнах, зокрема, у Великобританії.

Так, проблеми дидактики вищої школи зарубіжних країн у плані підготовки вчительських кадрів, основні тенденції розвитку університетської педагогічної освіти висвітлені в працях російських

¹ Hollins T.X. *Another Look at Teacher Training.*- Leeds, 1969; Renshaw P.A. *Flexible Curriculum for Teacher Education //The Education of Teachers in Britain.*- London, 1973; Bernstein B. *On the Classification and Framing of Education Knowledge //Readings in the Theory of Education.*- London, 1971; Hirst P. *Knowledge and the Curriculum.*- London, 1975 *ma in.*

² Dearden R.F. *Philosophy of Education, 1952-1982 //British Journal of Education Studies, 1983.*- Vol. 30.- № 1 *ma in.*

³ Alexander R.J., Whittaker J. *Development in PGCE Courses.*- Guildford: SRHE, 1980.

⁴ Cope E. *School Experience in Teacher Education.*- Bristol, 1971.

⁵ Gallmier F., Poppleton P. *A Study of Early School Experience in the PGCE //British Journal of Teacher Education.*- 1978.- Vol. 4.- № 2; Stones E., Morris S. *Teaching Practice: Problems and Perspectives.*- London, 1972 *ma in.*

⁶ Driver R., Leach J., Millar R., Scott P. *Young People's Images of Science.*- London, 1996.

дослідників І.Б. Марцинковського, М.Д.Нікандрова.¹ Дидактичні проблеми вищої освіти Великобританії у 80-х роках розглянуті в дослідженні Л.А.Торяника.²

Ряд важливих методичних питань підготовки англійських вчителів висвітлено в дисертаційних дослідженнях Ю.С.Алферова, Н.В.Федорової, Г.А.Андреєвої, О.Я.Куриліної.³

Актуальні питання підготовки вчителів на Заході, і в Англії, зокрема, розглядали у своїх дослідженнях Є.Б.Лисова, В.Лапчинская та Є.Волосатова, М.М.Поздєєв, Г.В.Рогова, Л.П.Тилене, Г.М.Фролова та інші.⁴

¹ Марцинковский И.Б. Университетское образование в капиталистических странах: основные тенденции развития, проблемы, противоречия.- Ташкент, 1981; Никандров Н.Д. Некоторые проблемы дидактики высшей школы в зарубежных странах.- М., 1972.

² Торяник Л.А. Дидактические проблемы высшего образования Великобритании на современном этапе: Дис. ... канд. пед. наук.- М., 1985.

³ Алферов Ю.С. Система педагогического образования в Англии.: Дис. ... канд. пед. наук.- М., 1965; Федорова Н.В. Университетское образование в Великобритании на современном этапе.: Дис. ... канд. пед. наук.- М., 1972 та ін.

⁴ Лысова Е.Б. Новые тенденции в подготовке учителей на Западе //Педагогика.- 1994.- № 3.- С. 94-100; Поздеев М.М. Обзор исследований по педагогическому образованию в Великобритании //Педагогика.- 1994.- № 1.- С. 113-117 та ін.

⁵ Буряк В.К., Буряк О.В. Самоосвіта в системі формування професіоналізму майбутнього вчителя //Формування професіоналізму майбутніх педагогів в умовах пед. вузу.- Кривий Ріг, 1992; Боллобаш Я.Я., Пуховська Л.П. Освіта в країнах Заходу //Рідна школа.- 1994.- № 9; Кичук Н.В. Формування творчої особистості вчителя в процесі вивіської професіональної підготовки: Автор. ... дис. докт. пед. наук.- К., 1993.- 31 с.; Зязюн І.А. Професійна освіта педагога: новий рівень //Освіта.- 1994.- № 21; Пуховська Л.П. Тенденції розвитку систем підготовки вчителів у Європі //Педагогіка і психологія.- 1994.- № 3/4; Євтух М.Б. Проблема оцінки ефективності навчання майбутнього вчителя в зарубіжній педагогіці //Актуальні проблеми дидактики середньої та вищої школи.- Харків, 1996; Сухомлинская О.В. Учитель в современном мире и его роль в демократизации образования.- К., 1990; Шкіль М.І., Грищенко Г.П. Підготовка педагогічних кадрів за ступеневою системою //Педагогіка і психологія.- 1994.- №2 та ін.

Значним є доробок українських науковців у вивченні досвіду зарубіжних учених-педагогів у плані підготовки вчителів. Серед них: А.М.Алексюк, Г.І.Артемчук, В.К.Буряк, О.В. Буряк, Я.Я.Боллобаш, Є.П.Белозерцев, Г.П.Грищенко, С.В.Домбровський, М.Б.Євтух, І.А.Зязюн, Н.В.Кичук, В.К.Майборода, Л.С.Нечипоренко, Н.Г.Ничкало, Л.П.Пуховська, О.В.Сухомлинська, Р.П.Скульський, Г.П.Шевченко, М.І.Шкіль, М.Д.Ярмаченко⁵ та багато інших, які в своїх працях проаналізували і висвітлили окремі аспекти суспільного статусу вчительської професії, особливості педагогічної освіти в Україні та в

країнах Заходу, зміст навчальних програм підготовки вчителів, а також проблеми оцінки ефективності навчання майбутнього вчителя у зарубіжній педагогіці.

Проблеми підвищення кваліфікації вчителів, післядипломної освіти на Заході та в Україні вивчають В.Гаргай, С.Крисюк.¹

Значним доробком української педагогічної науки в галузі професійної підготовки вчителів є праці Л.П.Пуховацької. Новизною наукових підходів відзначається її монографія, присвячена порівняльному аналізу систем професійної підготовки вчителів у країнах Західної Європи.² У ній розглядаються головні тенденції розвитку сучасної педагогічної освіти, аналізуються особливості та специфічні риси розвитку національних систем підготовки вчителів на порозі ХХІ століття.

Проблеми трансформації англійської системи підготовки вчителів в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору знайшли детальне висвітлення у дослідженні А.В.Парінова.³

Інтегрований педагогічний курс для студентів проаналізовано О.Ю.Леонтєвою.⁴

Як бачимо, різноманітні проблеми професійно-педагогічної підготовки вчителів у Великій Британії висвітлюються у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Однак сьогодні ще не створено узагальнюючої праці, яка б систематизувала британський досвід підготовки вчительських кадрів під кутом зору його практичної цінності і перспективності.

Автор даного дослідження, керуючись структурно-логічним принципом та на основі диференційованого підходу прагне до цілісного

¹ Гаргай В. О повышении квалификации учителей на Западе //Педагогика.- 1992.- № 5-6; Крисюк С. Післядипломна освіта педагогічних кадрів: реалії і перспективи //Освіта і управління.- 1997.- Т. 1.

² Пуховацька Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності.- К., 1997.- 180 с.

³ Парінов А.В. Реформа вищої педагогічної освіти в Англії: передумови і тенденції розвитку (кінець 80-х - початок 90-х років ХХ століття): Дис. ... канд. пед. наук.- К., 1995.- 170 с.

⁴ Леонтєва О.Ю. Теория и практика обучения студентов в педагогических колледжах Англии (70-80 гг.): Дис. ... канд. пед. наук.- Харьков, 1995.- 151 с.

відтворення усїєї системи підготовки британського вчителя, яка довела свою спроможність, випробовану часом. Творчий аналіз її основ, на думку автора, допоможе краще розібратись у шляхах і механізмах реалізації української системи підготовки вчительських кадрів.

У **другому** розділі “Розвиток і вдосконалення системи професійно-педагогічної підготовки британських учителів у 90-і роки ХХ століття”

висвітлено сучасний стан функціонування системи педагогічної освіти у Великій Британії. Розділ складається з 4 параграфів.

У **першому параграфі** “Зміст і пріоритетні напрямки державного регулювання системи підготовки вчителів Великої Британії” зазначається, що сьогодні у Британії створена гнучка система педагогічної освіти, яка знаходить постійну підтримку з боку уряду. Цілі та роз’яснення державної політики в галузі вищої освіти Великої Британії містяться у документах уряду, що періодично оновлюються та оприлюднюються у спеціальному виданні “Біла книга”, у циркулярах Департаменту освіти та праці.

Проаналізувавши документи з проблем освіти, відзначаємо, що основні зусилля урядової освітньої політики в 90-і роки спрямовувались на те, щоб підняти стандарти освіти на всіх рівнях; посилити роль батьків у процесі освіти; отримати більшу віддачу від коштів, інвестованих у освітні служби; надати навчальним закладам більшу автономію, удосконалити підзвітність; підняти рівень знань. Головною метою освітніх служб на всіх рівнях і для всіх форм є поліпшення фінансування освітніх закладів. З цією метою Департамент освіти та праці конкретизував свою програму дій і визначив основні фактори політики уряду в галузі підготовки педагогічних кадрів.

Основним змістом професійно-педагогічної підготовки вчителів у 90-і роки є підвищення якості та стандартів освіти. Ця мета досягається головним чином через децентралізацію освіти та введення нової структури фінансування підготовки вчителів.

У **другому параграфі** “Аналіз діяльності освітніх закладів і установ по підготовці вчителів у Англії” зазначається, що у сучасній Великій Британії підготовку вчителів проводять такі типи навчальних закладів:

- чотирирічні інститути і коледжі вищої освіти;
- однорічні інститути педагогіки при університетах;
- дворічні факультети педагогіки політехнічних інститутів;
- чотирирічні школи сценічного мистецтва;
- дворічні технічні коледжі.

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що на початку 90-х років у Великій Британії близько третини майбутніх учителів навчалися в університетах, а решта - в коледжах та інститутах вищої освіти.

Головною відмінністю університетської освіти є перевага теоретичної підготовки, можливість проводити наукові дослідження, здобути ступінь бакалавра педагогіки. Навчання ж у неуніверситетському секторі, головним чином, направлене на набуття професійно-важливих навичок, вмінь практичної роботи в школі. Періодичні дискусії про перевагу тієї чи іншої системи однозначної відповіді на це питання не дають. У випускників університету, як свідчить аналіз, недостатня методична та психолого-педагогічна підготовка. Проте вони, як правило,

добре володіють знаннями з головного предмету.

Недоліком же вихованців педагогічних шкіл є їх менш глибока загальнонаукова підготовка. Але важливо, що і в тих, і в інших вузах йдуть пошуки шляхів вирішення даних проблем. Це відповідає прагненню наблизити підготовку кадрів учителів до реальної ситуації професійного життя.

Основу системи професійної підготовки англійських учителів становлять, в основному, три елементи: загальноосвітній, спеціально-предметний, спеціально-професійний (психолого-педагогічний). Школі відводиться роль повноцінного партнера вузу, університету в професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів. Педагогічна практика розглядається як обов'язковий компонент системи підготовки майбутнього вчителя.

Основними видами занять у педагогічних вузах Великобританії є лекції, семінарські заняття, лабораторні роботи, тьюторіали, індивідуальні заняття. Що стосується форм контролю знань студентів, то це письмова й усна, але переважають письмові іспити, заліки, поточні або підсумкові контрольні роботи.

Таким чином, структурна перебудова системи підготовки вчителів у Великій Британії спрямована на модернізацію традиційних національних моделей підготовки вчителів. Педагогічна освіта країни орієнтується на підготовку вчителя широкого профілю.

У третьому параграфі “Інноваційні форми освіти у підготовці британських вчителів” зазначається, що шкільна та вузівська практика відчуває велику потребу у свіжих ідеях - інноваційних формах та технологіях навчання.

Як форма освіти, екоосвіта, з точки зору британських дослідників, яку ми поділяємо, має за мету вдосконалення внутрішнього світу самої людини на засадах почуття людської гідності, гуманізму, взаємодопомоги. Зміст екологічної освіти передбачає розробку власне системи наукових знань, які відображають філософські, природничо-наукові, соціально-економічні, технічні і правові аспекти комплексної екології, розвиток цієї системи.

Британськими педагогами цілі наукової освіти формулюються так: продовжувати залучати студентів до процесу наукового пошуку як засобу генерування знань.

Основна мета медіа освіти – “денатуралізація” явищ, об'єктів. Головними принципами медіа-освіти є представлення (медіа не відображає реальність, але представляє її); медіа започатковує дослідження проблеми; безперевний процес; націлена не тільки на критичне розуміння, але й критичний аналіз. Ефективність медіа-освіти може бути оцінена за двома основними критеріями: здатність студентів

застосовувати те, що вони знають, в нових ситуаціях; вміння мотивувати. Медіа-освіта є такою, що передбачає творчу і практичну роботу з метою створення можливостей для живого спілкування і фантазії.

Що стосується інтеркультурної та “ піс” освіти, то вони є найновішими формами. Поки що не визначено остаточно їх статус, не складено програм викладання предмету, хоча сьогодні ведеться активна робота по впровадженню новорозроблених курсів (“Захист добрих почуттів”, “Політичний аспект освіти за мир”). Британські дослідники вважають, що “піс” освіта покликана відіграти неабияку роль у школах країни, а тому пропонується ряд практичних і методичних рекомендацій по організації навчальних курсів, йде підготовка спеціалістів для викладання курсу, проводяться тематичні семінари і науково-практичні конференції.

У четвертому параграфі “Система підвищення професійного рівня і перепідготовки британських учителів” зазначається, що підвищення кваліфікації британського педагога- це процес його поступового росту як особистості, так і професіонала в ході всієї його практичної діяльності. Система підвищення кваліфікації вчителів та післядипломної освіти, що діє у Великій Британії, в цілому відповідає вимогам, накресленим реформами освіти, та задовольняє потреби і професійні запити вчительства Великої Британії.

Третій розділ “Використання британського досвіду в практиці підготовки вчительських кадрів України” складається з двох параграфів. У **першому** параграфі “Українсько-британські освітні зв’язки і їх місце в системі підготовки вчителів України” зазначається, що реформа освіти України настійно вимагає змін і в сфері міжнародного співробітництва, зокрема, інтеграції національної освіти у світовий освітній простір.

З урахуванням цієї обставини будуються українсько-британські зв’язки в галузі освіти та науки. Головним офіційним представником Великої Британії за кордоном з питань культурних зв’язків є Британська Рада (British Council). У сфері освіти Британська Рада працює у партнерстві з Міністерством освіти і низкою державних та приватних закладів України. Головними напрямками співробітництва навчальних закладів України і Британії є обмін викладачами, студентами, наукові стажування, обмін досвідом, міжвузівське співробітництво, підготовка, підвищення кваліфікації педагогів, методична діяльність, спільне проведення конференцій. Такі контакти дають можливість гармонійно поєднати корінні національні інтереси кожної з країн з європейськими і світовими культурними цінностями.

У другому параграфі “Впровадження англійського досвіду в системі педагогічної освіти України” зазначається, що, судячи з досвіду

Великобританії, задовольнити вимоги ринкового суспільства до підготовки вчителя можна лише за умови внесення серйозних змін у саму структуру педагогічної школи, систему профорієнтаційного відбору майбутніх вчителів, змісту педагогічної освіти, принципів і методів вузівського навчання. Треба радикально перебудувати систему педагогічної освіти, а не вдосконалювати один чи кілька її пріоритетних напрямків.

В цілому, ефективність педагогічних інновацій в умовах нашої педагогічної системи досить висока. Але логічними будуть висновки про те, що система педагогічної освіти України, безумовно, потребує реформування та вдосконалення із одночасним збереженням уже існуючого позитивного досвіду. Адже сучасний розвиток педагогічної освіти в Україні має чимало вдалих надбань, хоча треба ще докласти значних зусиль для здійснення реформ, щоб відповідати нормам світового рівня (висококваліфіковане планування, надійна правова основа і раціональне фінансове забезпечення).

У **висновках** дисертації зроблені узагальнення щодо головних проблем дослідження. Відзначається, що:

- сучасна система підготовки вчительських кадрів Великої Британії склалась і функціонує на основі довготривалої історичної традиції англійського вчителювання. Вона увібрала в себе кращі надбання англійського педагогічного досвіду. Розвиток професійно-педагогічної системи постійно удосконалювався, адекватно реагуючи на політичні, соціально-економічні та духовні зміни в житті Великої Британії;

- в сучасних умовах полеміка щодо проблем освіти продовжується. Однак, в кінцевому підсумку дебати йдуть не стільки про загальні цілі освіти, скільки про засоби їх реалізації. Особливо актуальним є пошук правильного співвідношення між централізацією і децентралізацією, між національними і регіональними чи місцевими інтересами;

- роль держави в системі освітньої підготовки англійського вчителя зберігається. Це дозволяє стабільно відповідати національним освітнім стандартам, зберігати і зміцнювати почуття духовної і культурної спільності всього населення країни;

- освіта Великобританії фінансується як на державному, так і регіональному рівнях, причому роль останнього постійно зростає, що відповідає основним напрямкам реформ 90-х років. У той же час така система посилює авторитарні тенденції в керівництві освітою, скоує ініціативу працівників шкіл і місцевої адміністрації, затrudнює пошуки нових шляхів, нав'язує одноманітні форми і методи педагогічної праці. Тому основною суттю педагогічних реформ 90-х років є посилення процесів децентралізації освіти. При цьому вона не розглядається як засіб для послаблення ролі держави у цій справі, а лише як збільшення

відповідальності за стан освіти в регіонах та на місцях. Це дозволить підвищити рівень освіти, значно повніше враховувати місцеві особливості у справі навчання та виховання; а також полегшить проведення різноманітних педагогічних експериментів;

- одним з напрямків реформування вищої педагогічної освіти є збільшення числа абітурієнтів для здобуття вищої педагогічної освіти;

- значна роль у підготовці вчительських кадрів у 90-і роки відводиться неуніверситетським типам навчальних закладів. Роль інститутів і коледжів постійно зростає, їх компетенція і рівень підготовки наближаються до університетських;

- важливим елементом психолого-педагогічного циклу в підготовці майбутніх вчителів визначено педагогічну практику, яка є нині складовою частиною навчальних планів та програм вищих педагогічних і середніх педагогічних навчальних закладів;

- з метою підвищення професійної кваліфікації відповідно до нових суспільних потреб у Великобританії широко застосовуються нові форми і методи освіти, серед яких все більшого визнання набувають медіа, екологічна, наукова, "піс", інтеркультурна;

- знання про сучасні тенденції розвитку національних моделей педагогічної освіти в країнах Західної Європи і, зокрема, Великобританії, повинно стати надійним джерелом для створення нових концепцій педагогічної освіти в Україні;

- удосконалення україно-британських освітніх зв'язків на сучасному етапі повинно сприяти входженню України в європейський освітній простір;

- вивчення англійського досвіду і його запровадження повинно переслідувати основну мету - відновлення політико-культурного статусу України в Європі. Однак не слід забувати, що просте наслідування та копіювання міжнародних стандартів стає загрозою власним освітнім традиціям. Тому йдеться не про механічне перенесення, а про творче використання англійського педагогічного досвіду в практиці української системи підготовки майбутнього вчителя в період її реформування.

Основний зміст дисертації відображений у таких наукових працях:

1. Яцишин Н.П. Система педагогічної освіти Великої Британії в ХУІІ- ХІХ ст.ст. //Науковий вісник ВДУ. Історія 2. 1997.- Луцьк, 1997.- С. 71-75.

2. Яцишин Н.П., Шкурко І.І. Педагогічна практика в системі професійної підготовки вчителя у Великій Британії //Науковий вісник ВДУ. Педагогіка, психологія .7. 1997.- Луцьк, 1997.- С.15-17.

3. Яцишин Н.П., Бляшевська А.В., Гармаш О.Б. Освіта "медіа" - нова форма

британської системи освіти // *Проблеми педагогічних технологій: Тематичний збірник наукових праць*. Випуск 2.- Луцьк, 1997.- С.6-9.

4. Яцишин Н., Гармаш О., Бляшевська А. Критерії оціночної діяльності студентів у навчальному процесі // *Проблеми педагогічних технологій: Тематичний збірник наукових праць*. Випуск 2.- Луцьк, 1997.- С.9-12.

5. Яцишин Н.П. Роль іноземної мови у підготовці спеціалістів- юристів // *Науковий вісник ВДУ. Юридичні науки*. 10.1997.- Луцьк, 1998.-С. 100-101.

6. Яцишин Н.П. Аналіз системи педагогічної освіти Великої Британії у 1944-1989 рр. // *Науковий вісник ВДУ. Історичні науки* 1.1998.-Луцьк, 1998.- С. 111-115.

7. Яцишин Н.П. Сучасний стан українсько-британських освітніх зв'язків // *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету ВДУ*. Випуск 3.- Луцьк, 1998.- С. 135-144.

8. Яцишин Н.П. До питання проблеми технології навчання іноземної мови у вузі // *Матеріали ХLI наукової конференції професорсько-викладацького складу та студентів Волинського державного університету ім.Лесі Українки*. - Ч. I.- Луцьк, 1995.- С. 158.

9. Яцишин Н.П. Педагогічна освіта в системі вищої школи Великобританії // *Матеріали Міжнародної наукової конференції "Порівняльний аналіз сучасних систем вищої освіти в реформованій вищій школі України"*.- К., 1996.- С. 130-132.

10. Яцишин Н.П., Шкурко І.І. Підготовка і перепідготовка вчителів у Великій Британії // *Матеріали звітної наукової конференції "Післядипломна освіта керівних і педагогічних кадрів: проблеми розвитку"*.- К., 1996.- С.116-117.

11. Яцишин Н.П., Гармаш О.Б. Організація підготовки вчительських кадрів Великої Британії без відриву від професійної діяльності // *Матеріали ХLII наукової конференції професорсько-викладацького складу і студентів Волинського державного університету ім.Лесі Українки*.- Ч. II.-Луцьк, 1996.- С. 234.

12. Яцишин Н.П. Використання зарубіжного досвіду у формуванні педагогічних технологій // *Філософія освіти в сучасній Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні"*- К., 1997.- С. 389-391.

13. Яцишин Н.П., Гармаш О.Б., Бляшевська А.В. *English in Topics. Розмовні теми з англійської мови. Методична розробка*.- Луцьк, 1997.- 42 с.

14. Яцишин Н.П., Гей М.І. Самостійна робота студентів у процесі вивчення англійської мови. *Навчально-методична розробка з англійської мови для студентів-заочників немовних спеціальностей*.- Луцьк, 1998.- 40 с.

АНОТАЦІЯ

Яцишин Н.П.Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (90-і роки ХХ століття).- Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01-Теорія та історія педагогіки.- Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 1998.

У дисертації досліджується сучасний стан розвитку і вдосконалення професійно-педагогічної підготовки британських вчителів, прослідковуються історичні традиції педагогічної освіти Великої Британії, розкрито зміст і основні напрямки державного регулювання процесу підготовки вчителів, проаналізовано діяльність освітніх закладів і установ

по підготовці педагогічних кадрів, висвітлено основний зміст інноваційних форм британської освіти (“наукова”, “медіа”, екологічна, “пис”, інтеркультурна). Також запропоновано ряд практичних рекомендацій щодо використання британського досвіду в практиці професійно-педагогічної підготовки і перепідготовки вчительських кадрів України.

Ключові слова: Україна, Велика Британія, професійно-педагогічна підготовка, інноваційні форми, педагогічна освіта, досвід, реформування.

АННОТАЦИЯ

Яцишин Н.Ф. Профессионально-педагогическая подготовка учителей в Великобритании (90-е годы XX века).-Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01- Теория и история педагогики.-Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 1998. В диссертации исследуется современное состояние развития и усовершенствования профессионально-педагогической подготовки британских учителей, прослеживаются исторические традиции педагогического образования Великобритании, раскрыто содержание и основные направления государственного регулирования процесса подготовки учителей, проанализирована деятельность образовательных учреждений по подготовке педагогических кадров, высветлено основное содержание инновационных форм британского образования (научная, “медиа”, экологичная, “пис”, интеркультурная), а также разработаны практические рекомендации по использованию британского опыта в практике профессионально-педагогической подготовки и переподготовки учительских кадров Украины.

Ключевые слова: Украина, Великобритания, профессионально-педагогическая подготовка, педагогическое образование, практика, опыт, реформирование.

ANNOTATION

Jatchishin N.P. The professional-educational preparation of teachers in Great Britain (90th XXth century).- Manuscript.

Thesis for the Candidate’s degree by Speciality 13.00.01.-Theory and History of Education.-National Pedagogical M.P. Dragomanov University, Kyiv, 1998 .

The present situation of the development and improvement of British teachers is investigated in this thesis. Historic traditions of teacher education in Great Britain are retraced in this work. Content and main trends of government policies concerning British teacher education process is analyzed. The functioning of teacher preparation establishments and institutions is described. The main content of innovative British educational forms (scientific, media, environment, peace, intercultural) is covered in this thesis. Some practical recommendations concerning the usage of British experience in teacher education and in the system of Ukrainian pedagogical education are suggested.

Key words: Ukraine, Great Britain, professional preparation, innovative forms, pedagogic education, experience, reformation.

Підписано до друку 1.10.98 Формат 60X84/16.
Папір офсет. Ум.друк.арк.0.8. Ум.фарб.- відб.0.8.
Тираж 100 екз. Ціна договірна.
Видавництво Волинського держуніверситету, пр.Волі, 13
Адреса друкарні: м.Луцьк, вул.Шопена 22, "Амріта".